

Міністерство освіти і науки України
Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка
Педагогічний факультет
Кафедра образотворчого і декоративно-прикладного мистецтва
та реставрації творів мистецтва

Кваліфікаційна робота магістра

з теми:

**«ФОРМУВАННЯ ЗАЦІКАВЛЕНОСТІ ШКОЛЯРІВ КУЛЬТУРНОЮ
СПАДЩИНОЮ РІДНОГО КРАЮ»**

Виконала: студентка 2 курсу,
групи ОМх-М21
спеціальності 014 Середня освіта
(Образотворче мистецтво)
(денна форма навчання)
Хлус Антоніна Сергіївна

Керівник: Н. О. Урсу, доктор
мистецтвознавства, професор

Рецензент: А.Г. Бренюк, кандидат
мистецтвознавства, ст. викладач

Кам'янець-Подільський – 2022

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ I. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ОБРАЗОТВОРЧОГО МИСТЕЦТВА ЯК ЗАСОБУ КУЛЬТУРНО-ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ.....	6
1.1. Мета, завдання та цілі національно-патріотичного виховання школярів для формування естетичної культури.....	6
1.2. Роль культурного надбання в естетичному розвитку учнів.....	17
РОЗДІЛ II. ВИВЧЕННЯ КУЛЬТУРИ БАТЬКІВЩИНИ КРІЗЬ ПРИЗМУ МИСТЕЦТВА РІДНОГО КРАЮ.....	26
2.1. Історія розвитку культурної спадщини України.....	26
2.2. Особливості культури на теренах Подільського краю.....	36
РОЗДІЛ III. МЕТОДИКА ВПРОВАДЖЕННЯ УРОКУ МИСТЕЦТВОЗНАВСТВА ЯК СПОСОБУ КУЛЬТУРНОЇ ІДЕНТИФІКАЦІЇ.....	48
3.1. Науково-педагогічні засади організації та проведення уроків з патріотичного та естетичного виховання у школі.....	48
3.2. Методичні рекомендації проведення уроку з “Мистецтва”.....	58
3.3. Специфіка ознайомлення школярів із мистецько-культурними надбаннями регіонів України. Результати досліджень.....	82
ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ.....	93
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	95
ДОДАТКИ.....	101

ВСТУП

Актуальність дослідження. Питання виховання у молоді усвідомленого ставлення до культурних надбань спадщини у контексті вивчення мистецьких дисциплін вважається аргументовано актуальним. Головну роль у цьому аспекті грає патріотично-національне виховання – здобуття соціального досвіду, успадкування духовних надбань свого народу, досягнення вершин культури міжнаціональних взаємин. Формування самоідентифікації, розвиненої духовності, моральної, художньо-естетичної, правової, трудової, екологічної культури у молоді повинно відбуватись насамперед в освітньому середовищі. Досягнення цієї мети відбувається через систему виховних задач, які є загальними не тільки для освітніх установ, а і у будь-якому соціальному середовищі. Тому наявність національного виховання у школах забезпечує учневі не тільки умови для самореалізації, а і також допомагає стати комплексною частиною у різних суспільних групах.

Мета даного дослідження полягає у вивченні та дослідженні поняття культурної спадщини, дослідженні форм та методів естетичного виховання школярів. Важливим аспектом дослідження є аналіз та систематизація шляхів впровадження занять про історію духовної культури народу, які впливають на стан особистісних рис свідомого громадянина, ментальності, особливостей індивідуальних талантів та здібностей. Необхідним є представлення доказових аргументів, що впровадження культурологічних дисциплін вважаються впливовими у естетичному вихованні, і також фактологічного висновку, що подібні заняття сприяють забезпеченню особистісного розвитку учнів та їх моделюванні естетичного світогляду.

У завдання дослідження входять:

1. Визначити мету, завдання та цілі національно-патріотичного виховання у школі
2. Проаналізувати та з'ясувати рівень стану проблеми у педагогічній та мистецькій літературі.

3. Визначити і виділити ряд історично вагомих об'єктів, що яскраво представляють культурну ідентичність краю, які могли би позитивно вплинути на естетичне виховання дітей.
4. Окреслити визначені особливості методик формування культурного ставлення учнів до історичних знахідок мистецтва.
5. Створити розробки методичного сегменту для уроків з образотворчого мистецтва.
6. Визначити специфіку та результативну складову інтеграції циклу уроків з мистецтва рідного краю в освітній процес

Об'єкт дослідження: процес формування зацікавленості школярів культурною спадщиною рідного краю.

Предмет дослідження: культурне надбання спадщини крізь призму національно-культурного виховання.

Гіпотеза дослідження може бути сформульована таким способом: національно-культурне виховання підопічних засобами вивчення культурної спадщини рідного краю може здійснюватись за умов організації ефективної творчої та навчальної діяльності, яка спрямовувала би та спонукала на розвиток всебічно естетично розвиненої особистості.

Наукова новизна. Проаналізовано та відібрано інформацію для вивчення курсу учнями, за темою «Історична спадщина рідного краю» на уроках з образотворчого мистецтва та на уроках виховної години. Актуальним є організація збору та поширення інформації про міста з унікальними архітектурними пам'ятками та історичним минулим. Основною ціллю є систематизація здійснення виховання в учнів громадянської позиції, вивчення та популяризація історії рідного краю, збереження та пропаганда історико-культурної спадщини українського народу, удосконалення у вихованні в учнів національної самосвідомості та налаштування на глибоке осмислення моральних та культурних цінностей. В результаті роботи було досліджено етапи формування естетичного та культурного виховання дітей, їх ерудованість та зацікавленість на уроках.

Практичне значення дослідження. Подані матеріали можуть бути застосовані у написанні наукових робіт та для проведення уроків з образотворчого мистецтва у спеціалізованих учбових закладах чи художньої роботи у загальноосвітніх школах . Також, певні матеріали дипломної роботи можуть бути застосовані для проведення позакласних занять, гуртків та майстер-класів.

Структура та обсяг роботи. Дипломна робота складається із вступу, трьох розділів, їх підрозділів та висновків до них, списку використаних джерел, додатків та практичної роботи.

ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ

Проблема виховання громадянина-патріота з'явилась тоді, коли виникла перша держава. Аналізуючи різноманітні підходи до виховання молодого покоління, можна виділити те спільне, що притаманне кожному з них: виховні зусилля тільки тоді матимуть вплив на формування особистості, коли базуватимуться на міцному національному підґрунті. Саме тому, створення національної системи освіти стало стрижневою ідеєю і для українських педагогів XVIII –XIX століття, які докладали значних зусиль для впровадження ідей національного виховання в тодішню систему освіти.

Міністерством освіти й науки України в 2014 році було запропоновано, а 26 березня 2015 року затверджено Концепцію національно-патріотичного виховання дітей та молоді на 2015-2019 років, яка спирається на загальнопедагогічні принципи виховання, такі як дитиноцентризм, природовідповідність, культуровідповідність, гуманізм, врахування вікових та індивідуальних особливостей.

Основною метою національного виховання і формування національної свідомості на сучасному етапі є передання вихованцям соціального досвіду, успадкування ними духовних надбань українського народу, досягнення високої культури міжнаціональних взаємин, формування, незалежно від національної приналежності, особистісних рис громадянина Української держави, духовності, трудової, моральної, розумової, естетичної, правової, фізичної та екологічної культури.

Завдання національно-патріотичного виховання засобами образотворчого мистецтва розв'язуються за допомогою пробудження інтересу учнів до історичного минулого рідного народу, його художніх надбань; стимулювання захоплення високою духовністю, гуманістичними цінностями, глибоким патріотизмом наших предків; оволодіння традиціями, звичаями, обрядами нашого народу, в яких широко застосовується національно-патріотичний потенціал образотворчого мистецтва.

Образотворче мистецтво відображає дійсність у наочних образах, відтворює об'єктивно наявні властивості реального світу: об'єм, колір, просторовість, матеріальну форму предмета, світлоповітряне середовище тощо. Тут зображене не тільки те, що доступне безпосередньому зоровому сприйняттю, але й передає розвиток подій у часі, певну фабулу, розгорнуту оповідь, розкриває духовний склад людини, її психологію. Ознайомлення з спадщиною минулого дозволяє учням глибше зрозуміти духовний, естетичний світ тих, хто жив і творив у минулих поколіннях, конкретно уявити спосіб життя, думки людей, систему цінностей попередніх епох. Також цей процес допомагає пізнати та відчувати взаємозв'язок між культурою, історією та змістом патріотичних відчуттів. Яскраві емоції, викликані переглядом художніх полотен на довго залишаються в пам'яті дитини, впливаючи на її подальший розвиток.

Щодо національного виховання засобами образотворчого мистецтва, то експеримент, який ми проводили в школі, показав, що системна робота, яка включає розповіді, бесіди, демонстрації, пошукову діяльність, позитивно впливають на розвиток національно-патріотичних почуттів школярів. Процес формування національної свідомості учнів має бути безперервним і починатися (правильніше продовжуватися, так як насправді розпочинається ще в дошкільних навчальних закладах) у загальноосвітніх закладах з першого уроку першого класу. Саме в початковій школі поглиблюються знання молодших школярів про родину, рідний край, державу, Батьківщину, державні та народні символи тощо, формується самоусвідомлення дітьми своєї приналежності до народу України.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Агальянова Н. Образотворче мистецтво: стан і проблеми вивчення. Рідна школа. 2011. №1. С. 53-55.
2. Артемова Л. Деякі проблеми естетичного виховання. Початкова школа. 2011. № 4 С. 31-36.
3. Бажанова В. Про виховання естетичної потреби. Проблеми естетичного виховання. 2005. № 5. С. 193-194.
4. Баришева Т. Діагностика естетичного розвитку особистості: [навчально-методичний посібник]. Харків : Школа, 2010. 140 с.
5. Бех, І. Д. Акценти мистецької творчості та виховання особистості. Естетика і етика педагогічної дії. 2012. Вип.3., 38-43.
6. Борев Ю. Естетика : [4-е вид., доп.]. К.: Знання, 2008. 495 с.
7. Бучинський С. Л. Основи грамоти з образотворчого мистецтва. К.: Мистецтво, 2001. 178 с.
8. Валенко Є. В. Як виховати талановитого учня. Психолог. 2014. № 11-12. С. 89-93.
9. Варій М. Загальна психологія : навч. посібник. Вид.2-ге випр. і доп. К. : «Центр учбової літератури», 2007. 968 с.
10. Вітковська Н. Формування естетичної культури дошкільників і молодших школярів. Тернопіль : Мандрівець, 2008. 151 с.
11. Гамзінова О. П. Схильності. Здібності. Обдарованість. Шкільному психологу усе для роботи. 2011. №1. С. 19-27.
12. Гіптерс З. Мистецтво як засіб художньо-естетичного виховання. Рідна школа. 2007. № 9. С. 60-63.
13. Гончаров І. Естетичне виховання дітей засобами мистецтва і природи. К. : Педагогіка, 2008. 128 с.
14. Горгош Л.І. Інтеграція традиційних та інноваційних технологій в навчально-виховному процесі початкової школи. Розкази онуку. 2009. №1-2. С.4-8.

15. Горобець Н. Формування естетичних почуттів у молодших школярів засобами мистецтва. Рідна школа. 2009. № 11. С. 46-49.
16. Державний стандарт початкової освіти (постанова Кабінету Міністрів України від 21 лютого 2018 р., № 87). URL: <https://www.kmu.gov.ua/ua/npas/pro-zatverdzhennyaderzhavnogo-standartu-rochatkovoyi-osviti>
17. Дзусова Б.Т., Хадзиева З.А. Подготовка будущих педагогов к реализации проектной деятельности в условиях национального образования. Приднепровский научный вестник. 2018. Т. 12. № 3. С. 97-100.
18. Дивниненко О. Ідеї естетичного виховання. К. : Мистецтво, 2003. С. 158-161.
19. Заброцький М. Основи вікової психології. Тернопіль: Навчальна книга Богдан, 2004. 112 с.
20. Зись А. Мистецтво і естетика. Луцьк : Енергія, 2005. С. 97-99.
21. Каган М. Этическое и эстетическое в системе ценностей. Этическое и эстетическое. 1971. С. 45-73.
22. Калініченко О. В. Мистецтво : підруч. інтегрованого курсу для 1 кл. закладів загальної середньої освіти. К. : Видавничий дім «Освіта», 2018. 128 с.
23. Кардашов В. Н. Теоретичні та методичні засади художньо-творчого розвитку школярів: Монографія. Бердянськ: ТОВ «Будинок техніки плюс», 2000. 160 с.
24. Квятковський С. Естетичне виховання і художній розвиток дітей. К.: Знання, 2008. С. 59-66.
25. Кенник В. Система естетичного виховання. Львів : Академія, 2009. С. 95-107.
26. Киященко Н. Шляхи і засоби естетичного виховання. Львів. : Наука, 2009. 192 с.

27. Кондратова Л.Г. Мистецтво: підручник інтегрованого курсу для 1 кл. закладів загальн. серед. освіти. Тернопіль : Навчальна книга Богдан. 2018. 144 с.
28. Кондрацька Л.А. Теорія і технологія культурологічної підготовки майбутніх вчителів художньо-естетичних спеціальностей: дис. ... докт. пед. наук: 13.00.04. К., 2004. 445 с.
29. Коновець С.В. Образотворче мистецтво в початковій школі: Метод. посібн. К., 2010. 79 с.
30. Конопко О.І. Образотворче мистецтво. К.: Київський міський педагогічний коледж, 2015. 100 с.
31. Концепція нової української школи. URL: <https://drive.google.com/file/d/0BzKkv8gxSZUkMzZMbWtPYU9IWXM/view>
32. Концепція розвитку педагогічної освіти. URL: http://tnpu.edu.ua/EKTS/proekt_koncepc.pdf
33. Кузин В. С. Наброски и зарисовки : пособ. для учителей. М.: Просвещение. 2008. 160 с.
34. Лабковська Г. Естетична культура і естетичне виховання. Тернопіль: Джура, 2013. 304 с.
35. Ларін В. Естетичне виховання молодших школярів засобами мистецтв. Тернопіль: Наукова книга-Богдан, 2009. 304 с.
36. Леся Українка про мистецтво / упор. О. Бабишкін. Київ: Мистецтво, 1966. 299 с.
37. Лещенко М. П. Концепції естетичного виховання в науковій думці Польщі. Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології. 2014. № 9. С. 274-283.
38. Любимова Ю. Методика організації естетичного виховання молодших школярів: навчально-методичний посібник для вчителів поч. кл. Мінськ: Початкова школа. 2008. 114 с.

39. Любич В. Розвиток емоційного стану дитини засобами образотворчого мистецтва на основі духовних засад URL: <https://urok-ua.com/rozvitokemotsiynogo-stanu-ditini-zasobami-obrazotvorc-hogo-mistetstva-na-osnoviduhovnih-zasad> (дата звернення: 23.07.2021).
40. Макарова О. С. Формування готовності майбутнього вчителя до комунікації з молодшими школярами засобами образотворчого мистецтва: автореф. дис. ... канд. пед. наук. Одеса, 2014. 18с.
41. Максименко С. Загальна психологія : підруч. для студентів вищ. навч. закл. Київ: Форум. 2000. 215 с.
42. Мартинюк І. Естетичне виховання: теорія і методологія. К. : Освіта, 2005. 158 с.
43. Масол Л. Впровадження нових програм з мистецтва і художньої культури. Мистецтво та освіта. 2002. № 3 С. 27–30.
44. Масол Л. Концепція загальної мистецької освіти. Мистецтво і освіта. 2004. Вип. № 1. С. 7.
45. Масол Л. М. Методика навчання мистецтва у початковій школі: посібник для вчителів. Харків: Веста: Видавництво «Ранок». 2006. 183 с.
46. Миропольська Н.Є. Мистецтво слова в структурі художньої культури учня: теорія і практика. К.: Парламентське видавництво, 2002. 204 с.
47. Некрилова О. Формування естетичного сприйняття світу молодшими школярами. Початкова освіта. 2015. № 9. С. 35-42.
48. Неменский, Б. Познаниеи искусством. М.: Изд-во УРАО, 2000. 103 с.
49. Нова українська школа: poradnik для вчителя / Під заг. ред. Бібік Н. М. К.: ТОВ «Видавничий дім «Плеяди», 2017. 206 с.
50. Образотворче мистецтво: енцикл. ілюстр. словник-довідник / упоряд. А. Пасічний. К. : Факт, 2007. 678 с
51. Падалка Г. М. Педагогіка мистецтва (Теорія і методика викладання мистецькихдисциплін). Київ: Освіта України. 2008.
52. Панасюк С. Естетична культура особистості. Луцьк: Вежа, 2006. 221 с.

53. Петрушенко О.П. Словник з естетики. Львів : «Магнолія-2006», 2009. 412 с.
54. Програми для середньої загальноосвітньої школи 3-4 класи. Образотворче мистецтво / авт. Л. Любарська, М. Резніченко, О. Протопопова. К.: «Початкова школа», 2003. 296 с.
55. Просіна О. «Мистецтво» як один із головних предметів у школі. URL: <http://education-ua.org/ua/articles/845-mistetstvo-yak-odin-iz-golovnikhpredmetiv-u-shkoli>.
56. Равлюк Т. Діагностика та раннє виявлення творчих здібностей учнів. Вісник Львівського університету. Серія педагогічна, 2005. Вип.20. С. 112-118.
57. Розумний В. Система освіти у третьому тисячолітті: досвід філософії і педагогіки. К. : Педагогіка, 2006. 280 с.
58. Рудницька О. Педагогіка: загальна та мистецька : навч. посібник. Тернопіль: Навчальна книга. Богдан. 2005. 153 с.
59. Сирітка Г. Виховання естетичних поглядів молодших школярів. Початкова освіта. 2002. Березень (№13). – С. 8.
Словник мистецький термінів. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/709237/1/%D0%A1%D0%BB%D0%BE%D0%B2%D0%BD%D0%B8%D0%BA%20%D1%85%D1%83%D0%B4%D0%BE%D0%B6%D0%BD%D1%96%D0%B9.pdf>
60. Сотська Г. Сутність поняття «естетична культура вчителя»: теоретичний аспект. Імідж сучасного педагога. 2013. № 7. С. 28-31.
61. Сухомлинський В. Як виховувати справжню людину. К. : Рад. школа, 1976. С. 194-195.
62. Сухомлинський В. Серце віддаю дітям. Вибрані твори. В 5-ти т. Т.3 Київ: Рад. школа, 1977. 242 с.
63. Фартінг С. Історія мистецтва від найдавніших часів до сьогодення / За загальною редакцією Стівена Фартінга; пер. з англ. А. Пітик, К. Грицайчук, Ю. Єфремов, Ю. Сироїд, О. Ларікова. Х. : Віват, 2019. 576 с.

64. Фіцула М.М. Педагогіка. Тернопіль: Навч. кн. Богдан, 2002. 190 с.
65. Шаповаленко І. Вікова психологія. Львів: Гардарики, 2004. 349 с.
66. Шилова М. Діагностика естетичної вихованості дошкільників і молодших школярів. Тернопіль : Джура, 2009. С. 55-60.
67. Шмельова Т.В. Педагогічні умови підготовки майбутніх учителів початкових класів до формування естетичного світосприймання в молодших школярів. Вісник Житомирського державного університету. Випуск 50. Педагогічні науки. 2010. С.147-150.
68. Шміт Ф. Мистецтво як предмет виховання. Педагогіка. 2003. № 1. С. 1-3.
69. Шпорова А. В. Інноваційні методи на уроках образотворчого мистецтва. Початкова освіта. 2008. № 13. С. 6–7.
70. Эренграсс Б. Удивительная наука эстетика. М., 1974, 1977 (переведена на украинский язык). 194 с.
71. Ягупов В. Педагогіка. Навч. посіб. Київ: Либідь, 2002. 560 с.